

Rural Institutions of Adult Education Instituții rurale de educația adulților

Adriana CÎMPEAN
Universitatea "Dimitrie Cantemir" Targu Mureș

Abstract

This work is orientated to the analysis of some elements of continuity and discontinuity concerning the adults' education in rural environment by the means of its institutions. Because the concerns for adults education in rural environment by specialized institutions show up as being specific and permanent in Romania, ever since the second half of XIX century and in the inter-war period, we can say that it got even to a top moment, we have considered necessary that in this work we should insist on the values of the past, because they deserve and must be a part of the present and the future of our culture life, by their reminiscent power. Educational institution as the school, the church, the library or the house of culture should represent real structures which can contribute considerably to the whole process of the natural setting back of the fundamental values of Romanian spirituality. Unfortunately, many of the rural educational institutes reduced their activity, so that they no longer take part of the community social life. Therefore, approaching a part of the specific of the adult's education in rural environment by the angle of the past, this work wants to be a pleading of the necessity of the return to the rural, of the desire of resurrecting something that once used to offer some much vitality and naturalness to our villages.

Preocupările pentru educația adulților în mediul rural prin instituții specializate apar ca fiind specifice și continue în România încă din a doua jumătate a secolului XIX, iar în perioada interbelică se poate spune chiar că au atins un moment de vârf. În esență, eforturile promotorilor educării poporului s-au materializat în construcții teoretice valoroase pe baza cărora s-au dezvoltat adevărate doctrine socio-politice cu pondere mare în peisajul social și cultural al vremii (sămănătorismul, poporanismul etc.), dar și în realizări practice, fundamentate pe o doctrină educativă coerentă.

Șezătoarea constituie poate cea mai veche formă de manifestare culturală, intrată, prin tradiție, în viața satului românesc, fiind declarată în trecut (potrivit sistemului extrașcolar haretist) chiar obligatorie (șezătoarea literară), ca parte integrantă a instrucției în școlile de adulți¹. Prin intermediul lor se urmăreau mai multe obiective: ridicarea nivelului cultural al participanților, realizarea unei activități practice de interes economic (împletit, tors, cusut etc.), întărirea spiritului de solidaritate necesar pregătirii atmosferei favorabile unirii țăranilor în cooperative economice și în tovărășii, organizarea plăcută a timpului liber etc. Șezătorile aveau în programul lor și numeroase elemente distractive și moralizatoare, manifestări artistice organizate: grupuri vocale și recitări, teatru sătesc, hore, cântece la diferite instrumente etc. Întocmirea programului era o sarcină a cadrelor didactice, cărora li se recomanda să respecte cerințele principiului accesibilității: „*bucățile care se dau sau care se citesc la șezători trebuie să fie mai întâi de toate pe înțelesul sâtenilor*”, al gradării: „*cele dintâi șezători trebuie să cuprindă numai bucăți hazlii și plăcute și numai cu încetul să se amestece și câte ceva folositor și de interes*” și al adaptării lor la necesitățile locale ale satului, la cerințele și preocupările țăranilor². Astfel că, datorită eforturilor depuse și bunei organizări, șezătorile au reușit să adune de la an la an un număr tot mai mare de participanți. Accentuându-se rolul lor educativ, ele s-au transformat dintr-o formă de organizare a muncii, de culturalizare a maselor într-o formă de manifestare a acestei munci (șezătoarea tradițională).

O altă formă specifică de educare a sâtenilor au constituit-o *cercurile culturale*, inițiate de S. Haret, a căror existență se baza pe activitatea desfășurată de învățătorii de la sate. Considerând că factorii administrativi nu erau în măsură să realizeze ridicarea economică și culturală a poporului, S.Haret a încredințat această misiune învățătorilor, statomcind astfel menirea socială a școlii.

Casa Școalelor – instituție specializată în educația adulților și coordonarea activității culturale – a avut o contribuție importantă la crearea și dotarea bibliotecilor publice care, în concepția inițiatorilor lor, aveau rostul de a mijloci populației rurale legătura cu cartea și după terminarea școlii sau a cursurilor de alfabetizare.

Bibliotecile sătești, cu o vechime milenară, dezvoltate odată cu evoluția societății, au devenit instituții generalizate și cu organizare proprie datorită lui S.Haret care, întrevăzând în bibliotecă un mijloc eficient de propășire culturală a neamului nostru, a hotărât înființarea lor prin lege³. Premisa de la care a pornit S.Haret în proiectarea bibliotecilor populare a constituit-o înapoierea culturală a satelor și, în special, aceea a întreruperii legăturii care l-a unit odată pe țăran de școală, fapt care de cele mai multe ori ducea la uitarea celor învățate în școală. Astfel scopul bibliotecilor populare era de a preîntâmpina această situație, dar și de a pune la dispoziția țăranilor cunoscători de carte mijloace pentru continuitatea cunoștințelor acestora, pentru înălțarea demnității și sentimentelor lor de oameni, pentru a le deschide sufletul pentru frumos, bine și adevăr, într-un cuvânt, de a contribui la ridicarea culturală a populației prin mijlocirea cărții. Munca educativă a bibliotecilor populare era susținută de învățători, preoți și alți intelectuali ai satului. Prin munca lor au luat naștere cele mai multe biblioteci sătești, s-a îmbogățit zestrea bibliotecilor, a fost pusă în circulație cartea, s-au îmbogățit formele de muncă prin mijlocirea ei. Lor le revenea și sarcina de a dezvolta gustul pentru lectură a maselor populare, de a însoți munca de împrumut a cărților cu sfaturi referitoare la modul cum trebuie citită o carte, să facă precizări asupra conținutului ei, să se convingă la restituire dacă a fost citită punând întrebări celui care a împrumutat-o etc.

Folosind cartea drept „armă de luptă” împotriva neștiinței, bibliotecile populare au desfășurat, în rândul populației de la sate, o activitate educativă, prin care a fost stimulat gustul pentru citit, sentimentul curiozității, al setei de cunoaștere; s-au

¹ vezi Anexa 1 și notele la anexă în cap. „Șezători populare”, M.Itu, E.Poporac, E.Irimie, în „Tradiții ale activității culturale de masă în România”, Buc., 1968, pag. 62-63;

² vezi „Șezătorile populare”, în Maria Itu, „Forme instituționalizate de educație populară în România, 1859-1918”, Ed.Științifică și Enciclopedică, București, 1981, pag.237;

³ Prin decizia din 16 decembrie 1898, bibliotecile populare au întregit rețeaua instituțiilor haretiste destinate ridicării nivelului cultural al maselor prin educație.

format convingeri etice, s-au corectat comportamente, a fost impulsionată purtarea morală, fortificarea trăsăturilor pozitive de voință și caracter, trăirile patriotice, deschizându-se perspective noi luptei pentru o viață mai bună, mai demnă.

Casele de sfat și citire constituie primul complex cultural de sine stătător, născut ca urmare a impulsului dat muncii de ridicare culturală a maselor prin sistemul extrașcolar inițiat și dezvoltat tot de către S.Haret. Constituirea caselor de sfat și citire este legată de faptul că bibliotecile publice, generalizate de S.Haret, nu-și puteau îndeplini menirea lor educativă din lipsă de local și forme proprii de activitate. Unele biblioteci populare, adăugându-și săli de lectură, capătă cu timpul un nou profil în munca de propășire culturală a satului și anume acela de „casă de sfat și citire”. Casele de sfat și citire au pregătit astfel terenul pentru ceea ce vor fi în viața satului, imediat după război, *căminele culturale*.

Legea învățământului din 1924, Regulamentul din 1926 pentru aplicarea ei, diversele materiale apărute în presă vorbesc în această perioadă, deopotrivă, de cămine culturale și case de citit. Cu timpul devine tot mai vizibil fenomenul trecerii căminelor culturale în fruntea activității cultural-educative. Ele au reușit să răspândească în rândul țărănimii numeroase cunoștințe, atât prin punerea în circulație a cărții, cât și prin intermediul conferințelor, lecturilor organizate în șezători etc. Ele au stimulat totodată mișcarea artistică: la șezători și în incinta căminelor culturale evoluând coruri, formații de teatru, recitatori, dansatori etc.

Eminentul sociolog D.Gusti, considera că, pentru a putea da săteanului bunurile culturale de care are nevoie, este necesar să se cunoască „împrejurările naturale și spirituale” în care trăiește acesta – adevăr la fel de valabil și astăzi, ceea ce impune ca orice lucrare culturală să se fundamenteze pe o cercetare sociologică a satului, ținutului etc. Satul fiind conceput ca o unitate socială încheagată, cu o „viață totală”, cultura sa trebuia să reflecte aceste caracteristici. Astfel că, instituția fundamentală de conducere culturală a satului trebuia să devină *căminul cultural*.

În scopul modernizării societății și a ridicării culturale a țărănimii prin educație, un rol deosebit de important, alături de celelalte instituții culturale și mai ales alături de școala propriu-zisă, l-au avut *universitățile țărănești* înființate în România în perioada antebelică și interbelică, dar a căror activitate a continuat (în cazul unora dintre ele) până în deceniul cinci. Literatura pedagogică de la începuturile acestor perioade definea scopul educației ce se realiza prin instituții adresate țăranilor adulți, astfel: „*acțiunea ce tinde să sprijine, să completeze și să ducă mai departe activitatea educativă a părinților, a școlii, bisericii și a patronilor*”. Erau stabilite și mijloacele de realizare a acestui scop: „*bunavoința publică și prin grija statului*”, contribuția științifică fiind onorată – subliniindu-se astfel și rolul foarte important acordat educației permanente încă din acea perioadă (1909).

Este suficient să amintim doar numele câtorva universități țărănești care au funcționat în perioada interbelică și a căror obiective răspundeau nevoilor educaționale ale țărănimii din timpul respectiv: *Universitatea Populară de la Vălenii de Munte* (N. Iorga), *Universitatea Țărănească de la Roșu-Stânca* (L. Țopa), *Școala Superioară Țărănească de la Tg.-Fierbinți* (St.Stoian), *Școala Superioară Țărănească de la Poiana Câmpina* (G. T. Dumitrescu), sub patronajul lui D. Gusti și al Fundației Culturale Regale „Principele Carol”, *Universitatea Populară Ungureni* (E. Neculau) etc. Ființarea acestor instituții de educare a adulților din mediul rural s-a bazat pe experiența țărilor nordice (Danemarca, Suedia)⁴, dar s-a căutat, și în mare parte s-a reușit adaptarea lor la specificul satului românesc și la nevoile de cultură ale țăranului român, acest rezultat fiind rodul unor ample cercetări ale mediului rural, a disfuncționalităților existente în acest univers social, a nevoilor educaționale ale țărănimii. Și de data aceasta este suficient să amintim atât numele marelui reformator social care a fost D. Gusti, cât și marele rol pe care l-au avut echipele studențești conduse de el în cercetarea satului, în răspândirea culturii în rândul maselor, în „*ridicarea poporului prin cultură*”.

Pentru cel ce încearcă să prezinte cât mai complet atmosfera cultural-educatională a satului românesc, îi este cu neputință să neglijeze *activitatea de creație* care s-a manifestat cândva cu o vitalitate deosebită. Am afirmat „cândva”, deoarece este vizibil că în zilele noastre, datorită transformărilor fundamentale din viața economică și socială, această activitate sătească nu mai are aceleași valențe ca și în trecut; nu mai contribuie la intensificarea procesului de creație și circulație a valorilor culturii autentice.

Să ne amintim de rolul creator și educativ al *mișcărilor artistice* care antrenau un număr mare de săteni, fructificând capacitatea creatoare a maselor, constituind una din cele mai largi rețele de răspândire a valorilor în cele mai îndepărtate colțuri ale patriei.

Cu aceleași valențe se manifesta cândva și *teatrul nescris*. În România nu exista vatră de creație populară fără piesă de teatru, creație a „obștei”, plină de forme și de dinamism, care își găsea scena la șezători, hore, nunți și în alte ocazii, invitând spectatorii la muncă, la hărnicie, la realizarea frumosului, sau satirizau lenea, necinstea, risipa și altele.

Festivalul Național „Cântarea României” - chiar dacă aparține unei epoci în general criticată -, pe lângă valențele sale negative, ideologizante, se poate afirma totuși că a reușit să stimuleze spiritul de creație și interpretare artistică în rândul sătenilor, aducând la lumină o serie de valori spirituale produse de țărani însșiși.

În munca de creație și de răspândire a culturii din trecut un rol deosebit l-au avut activitățile unor coruri, echipe de dansuri, teatre populare, care-și duceau viața datorită perseverenței unor învățători entuziaști, datorită personalităților de cultură ale satului. Cultura promovată de țărani a exprimat într-o formă complexă sufletul lor, bucuriile și neliniștile sălășluite de-a lungul veacurilor în inimile lor. De remarcat că activitatea artistică nu se mărginea numai la concursuri, ci reprezenta un

⁴ „*Chestiunea țărănească*” nu era o problemă cu care se confrunta doar țara noastră. Este știut faptul că la începutul secolului al XIX-lea, țările nordice și mai ales Danemarca, treceau dintr-o catastrofă în alta, atât în plan politic, economic, cât și cultural. Se mai poate spune chiar că inițiatorul mișcărilor culturale din întreaga Europă a fost marele reformator social danez – Grundvig, care a înțeles rolul culturii și al educației în ridicarea maselor, punând bazele unei școli noi, a unei noi educații, educația poporului, o școală a poporului, o nouă pedagogie sociologică a culturii. Școala lui Grundvig a înlesnit ieșirea Danemarcei din criza economică și morală în care se zbătea, reușind într-un timp scurt să facă din țărâna daneză cea mai cultă și destoinică țărâna din lume, alcătuiind unul din cele mai prospere și solide state. La noi, N.Iorga și mai ales D.Gusti, vor cunoaște experiența daneză și vor încerca s-o transpună în formule locale (D.Gusti descrie în „Politica culturii și statul cultural”, Opere III, vizita lui în Danemarca și cum a luat la cunoștință de la locuitori de importantul rol pe care aceste universități le au în viața națională daneză).

mijloc de răspândire a culturii în rândul sătenilor, o școală, un câmp larg de manifestare, de valorificare, de integrare și dezvoltare a personalității umane. Mulțimea artistică sătească îndeplinea astfel și o funcție de mare însemnătate și anume cea a dezvoltării unei culturi naționale prin păstrarea, continuarea și promovarea valorilor.

Din păcate, aceste valori s-au cam pierdut în negura timpului, atât ca frumusețe, cât și conținut. La scară națională, se poate observa că viața culturală, preocupările și mai ales rezultatele educației din mediul rural, la toate nivelurile laturilor sale – formală, nonformală, informală - nu corespund în întregime cerințelor complexe ale tinerei noastre democrații, nevoilor culturale și spirituale ale oamenilor. În numeroase localități – după cum arată unele statistici – baza materială și dotarea instituțiilor cultural-educative – școli, cămine culturale, biblioteci, universități populare sunt mai mult decât precare; cei chemați să se ocupe de educație, la toate nivelurile ei, sunt persoane mai mult sau mai puțin chemate să îndeplinească această funcție. La toate acestea se poate adăuga lipsa de preocupare a unor cadre didactice și a altor intelectuali de la sate pentru „ridicarea culturală a țărănimii”, tocmai acum când sătenii sunt confrunțați cu noi realități economico-sociale și politice, asupra cărora nu dispun de suficiente informații și cunoștințe de cultură politică, științifică, economică, juridică etc., fiind într-o anumită măsură privați de capacitatea necesară – rațională și psihologică – de a recepta și înțelege principiile și normele ce stau la baza traiului lor într-o societate democratică reală, ce năzuiește și luptă pentru afirmarea unor noi valori morale, pentru împlinirea personalității umane în deplină libertate.

Se cuvine să ne punem cu îndreptățire întrebarea: „*Ce trebuie întreprins și de către cine pentru ca educația din mediul rural, prin instituțiile sale, să-și găsească locul ce i se cuvine, în ansamblul sistemului educațional național merit să contribuie la cultivarea personalității umane?*” Credem că problema formării pentru un nou mod de viață a țaranului român își poate găsi rezolvarea pornind de la ideile generoase ale iluștrilor înaintași ai culturii și învățământului rural, amplificate mereu prin contribuția tinerei generații de cărturari, idei care să fie trecute prin proba de necentenit a practicii de zi cu zi a intelectualității orașelor și satelor noastre. Să nu uităm că numai prin educație se poate dobândi cultura, dar nu printr-o educație limitată în spațiu și timp, ci printr-o educație pe tot parcursul vieții. Pentru că, așa cum se afirma într-o lucrare recentă dedicată educației adulților, „*Școala satului reprezintă un ideal spre care trebuie tins, în orice moment istoric se va găsi evoluția comunității rurale; trebuie să pregătească un nou umanism al vieții, al muncii și sufletului țărănesc*”⁵. Și acest lucru trebuie înțeles în primul rând de cei care conduc destinele țării și apoi de cei care le conduc pe cele ale comunității rurale în sine – intelectualitatea satului - profesori, preoți, medici, ingineri, etc. Avem nevoie de spirite misionare, care să realizeze o muncă de educare stăruitoare, să fie optimiști, să aibă încredere în puterea de educare și înălțare spirituală a sufletului țărănesc, să fie adevărate modele precum au fost cândva S. Haret, N. Iorga, D. Gusti și alți reformatori sociali, în acțiunea de luminare a țărănimii prin cultură și educație. Acestora le revine sarcina de a reinvia ceea ce, o dată, a oferit atâta vitalitate și naturalețe satelor noastre, dar nu numai, ci întregii societăți – cultura și educația țaranului; să facă din satul românesc un adevărat „*centru de cultură și civilizație*”, de fapt să ne ajute să ne redescoperim pe noi ca ființe ale acestei națiuni, să ne definim propria noastră identitate culturală. Imperativul muncii de ridicare culturală a țărănimii nu poate fi decât tot unul gustian: „*Pro scientia! Pro patria! Pro humanitas!*”

Bibliografie

- Darie Al., Stanciu Fl., *Educația adulților din mediul rural*, E.D.P., București, 1997;
Gusti D., *Știința și pedagogia națiunii*, București, Impr. Statului, 1941;
Gusti D., *Scrieri pedagogice*, E.D.P., București, 1973;
Iorga, N., *Istoria învățământului românesc*, E.D.P., București, 1971;
Iscru G.D., *Contribuții privind învățământul românesc la sate în Tara Românească, până la jumătatea secolului al XIX – lea*, E.D.P., București, 1975;
Itu M., Poporac E., Irimie E., *Tradiții ale activității culturale de masă în România, C.S.C.A., Direcția Așezăminte Culturale*, Buc., 1968;
Miftode V., *Elemente de sociologie rurală*, Ed. Științifică și Enciclopedică, Buc., 1984;
Popescu T., *Educația adulților*, E.D.P., București, 1974;
Săcăliș N., *Politica culturii și politica educațională*, București, 1997;
Săcăliș N., N.F.S.Grundtvig, *damaismul și civilizația nordică*, Asociația Națională de Educație a Adulților, Univ. Populară
Ioan I. Dalles, București, 1999;
Stoian S., *Sociologia și pedagogia satului*, București, Prometeu, 1943.

⁵ Vezi Al.Darie, Filip Stanciu ,op.cit., 1997, pag.21.